درۆکردن وەک کولتوری فریودان..

نیهاد جامی

درۆکردن بەتەنیا گەمەیەکی زمانەوانی نییە، هەندەی دەزگایەکی ئایدیۆلۆژی لەپشتیەوە دەوەستێت و فانتازیا دەخولقێنێت، هێزە فاشیستەکان وەک ئەخلاقێکی میدیایی سەیری دەکەن، تاوەکو کۆنترۆلی بینەری بەردەم تەلەفزیۆنەکان و خوێنەری رۆژنامەکان بکەن، هەر هێزێکی ئایدیۆلۆژی بگریت خاڵی نییە لە درۆکردن، ئیتر وای لێهاتووە شتێکی سرووشتییە حزبەکان درۆ بکەن، چونکە ئەوە ئامرازی پەیوەندی کردنیانە بە کۆمەڵگاوە، ڕەنگە ئەو پرسیارە ڕووبەرووی خۆمان بکەینەوە، کەواتە شتە ناسرووشتییەکە چییە؟
رەنگە گەڕان بەدوای ناسرووشتی بوون لە درۆکردن بە ئەمە جێگای بایەخی تایبەت بێت، چونکە ئیدی گرفتێکمان نییە لەگەڵ درۆکردن، تا ئاستی ئەوەی کۆمەڵگا ئارەزووی خۆفریوودان دەکات لەگەڵ درۆکردندا، بەلام ناسرووشتی بوونەکە لە ئەخلاقێکی ئایدیۆلۆژیەوە دەبێت بە کولتور، ئاخۆ درۆکردن وەک کولتور بەتەنیا هێزە سیاسیەکان پێی هەڵدەستن؟
لەڕاستیدا هێزە سیاسیەکان کارێکی زۆریان بەوەیە ئەو ئەخلاقە بکەن بە کولتور، تا ئاستی ئەوەی گومان دەکەن بتوانن ئەو کارە بە ئەنجام بگەیەنن، بۆیە دەیانەوێت وەک سیمای ئەخلاقی خۆیان بمێنێتەوە تا ئەو کاتەی رۆشنبیران دێن لەبڕی ڕەخنەگرتن لەو ئەخلاقە درۆکردن دەکەن بە کولتور؟
لەوانەیە ئەوە وەک وێنەیەکی کاریکاتێری سەیر بکەین؟ بەڵام گرفتەکە ئەوەیە ئەوە حەقیقەتێکی ناو ژیانە، کاتێک حزب ئەوەی بە مەیسەر نابێت و رۆشنبیران ئەو ڕۆڵەی بە دەبینن، رۆشنبیران بە فەرمانی حزب ئەو کارە بە ئەنجام ناگەیەنن، هەندەی وەک بیانوی زیرەکی خۆیان سەیری دەکەن، بەوەی ئەوان دەتوانن بە سوود گەیاندن بەخۆیان ئەو ئەخلاقە بکەن بە کولتور، ڕەنگە وێنەکە هەندە خەمبارانە بێت تا ئاستی ئەوەی ئیدی ئومێدێک نامێنێت بەوەی کە لەدەرەوەی درۆکردنە، ئەو جوانییە چییە لەناو تێکستەکانەوە دەیبینین و خاڵین لە درۆکردن، گەمژەییەکی گەورەیە خەیاڵ و درۆکردن وەک یەک تەماشا بکەین، خەیاڵ خولقێنەری جوانییە و درۆکردن زادەی دەروونێکی نەخۆشە، خەیاڵ تێکستی ئەدەبی دەخولقێنێت، درۆکردن ناتوانێت تێکست بخولقێنێت، بۆیە لەشوێنی خەیاڵ دێت وێنای بانگەشەکاریەک دەکات بە تێکست.

ئەوانەی هیچ بەهایەکیان بە نووسین نەهێشتەتە هەندە بەرەو سادەبوونەوە ڕۆیشتوون یاخود هەر خۆی نووسینەکانیان لە ئاخاوتنی ڕۆژانە جیا نابێتەوە و نابێت بە تێکست، هەست دەکەن وەک سەرەتا دەتوانن خوێنەرانێک فریوو بدەن نەک لەڕێگەی نووسینەکانیانەوە، بەڵکو لەڕێی بانگەشەکاری ساختە تا بازار بە نووسینەکانیان پەیدا بکەن، بە ئەوەش دەن خۆیان وەک پارێزگارێکی ئەخلاق و ئاین نیشان دەدەن، ناتوانن قسە لەنهێنی نووسین بکەن، توانای ئەوەیان نیە لەناو نووسینەکاندا وێنای خەیاڵ بکەن، بۆیە لەدەرەوەی نووسین دەن وەک نوێنەری ئاین قسە دەکەن، قسەکردنێک پڕە لە درۆکردن، داکۆکیکارێکی بێمانایی بە بێوایی وا دەکات، وەک سەلەفیەکی ئاینی بدوێن، پرسیارە سەرەکیەکە ئەوەیە ئاخۆ ئەو درۆکردنە دەبێتە هۆی خولقاندنی بازارگەرمی بۆ کتێبەکان؟
بە بڕوای ئێمە ئەوە پرسەکە نیە، هەندەی بە ئەوان سەرنج ڕاکێشانی کۆمەڵگایە بەوەی ئەوان وەک نوسەرانی کلاسیک بەرهەمی حوجرەو خانەقان، بەڵام دەبێت بزانن ئەوەشیان درێژەکیتری بێ مانایە، نوسەرانی کلاسیک زادەی درۆکردن نەبوون، واقعی کۆمەڵایەتی و مێژوویی ئەو فۆڕمەی لەژیان و نووسین بەوان بەخشی، ئەوان زادەی بیرکردنەوەی ناو تێکست بوون، نەک بانگەشەکردن و داکۆکیکاری لە ئاین تا بازار بە تێکستەکانیان درووست بکەن.
لەو ساتەوەختەدا ئەوەی سوود مەند دەبێت ئەو نووسەرانە نین، هەندەی هێزە سیاسیەکانن لەوەی دەنیا دەبن کە ئیتر درۆکردن وەک ئەخلاقێکی ئەوان دەبێت بە کولتور، بە کولتورکردنی درۆکردنیش کۆمەڵێکی زۆری هێزی سیاسی و دینیەکان دەکات، تا تەواو کۆنترۆڵی هۆشیاری کۆمەڵگا بکەن و تا ئاستی ئەوەی لەدەرەوەی هەموو خەیاڵێکی جوانی تێکست، دنیایەک بە درۆکردنی دەرەوەی تێکست هەیە بە شیعری بێ شاعیریەت و چیرۆکی بێ ڕووداو، ئەوەش فۆڕمێکیتری ئەوانە هێزە سیاسیەکان لەو کولتورە باشتر دەتوانن درۆ بکەن، دواکەوتووترین هێزی سیاسی دەتوانێت زۆرترین کورسی هەڵبژاردنەکان وەدەست بێنێت، چونکە لەهەمووان زیاتر توانای درۆکردنی دەبێت، خۆی بە نوێنەری ئەخلاقی کۆمەڵایەتی ئێمە دەزانێت، هاوشێوەی ئەو ڕۆشنبیرانەی نووسینەکانیان باس لەشێوەتە چەپێنراوەکانیان دەکات، کەچی لەدەرەوەی نووسینەکانیان، دلخۆشی خۆیان بە کتێبی ئاینی و موسوڵمانبوونی خۆیان نیشان دەدەن.

نیهاد جامی- فەڕەنسا